

Ніколайченко Галина Михайлівна

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правових дисциплін
Криворізького факультету Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ІНСТИТУЦІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ

Корупція в Україні заповонила усі сфери суспільного життя та стала причиною недовіри до влади, неповаги до держави і держаних службовців та чиновників, зниження рівня патріотизму серед населення, падіння престижу державних установ. Усі ці причини призвели до падіння міжнародного авторитету України, створили негативний імідж, що, у свою чергу, впливає на економічну співпрацю України з іншими країнами, а останнє стає причиною падіння рівня життя і добробуту населення. У механізмі антикорупційних заходів важливе місце займають антикорупційні інституції, які створюються державою, адже саме вони практично застосовують прийняті нормативно-правові акти, стежать за їх виконанням.

Метою дослідження є визначення принципів діяльності антикорупційних інституцій в українській та світовій практиці.

Для запобігання корупції в усіх сферах життя запроваджується антикорупційне законодавство, яке представлене такими основними нормативно-правовими актами: Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 9 грудня 2003 р., Резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи про двадцять принципів боротьби з корупцією від 6 листопада 1997 р., Кримінальна конвенція РЄ про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р., Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15 травня 2003 р., Закон України "Про засади запобігання і протидії корупції" від 7 квітня 2011 р., Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення" від 7 квітня 2011 р., Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики" від 14 травня 2013 р., Указ Президента України «Про Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки» від 21 жовтня 2011 р., постанова Кабінету Міністрів України "Питання запобігання та виявлення корупції" від 04 вересня 2013 р., розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення плану дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» від 5 квітня 2012 року, цей перелік не є вичерпним, це лише основні нормативно-правові акти, які визначають основні принципи діяльності антикорупційних інституцій.

Г. Клеменчич, Я. Стусек, І. Гайка зазначають, що в міжнародній практиці

забезпечують виконання антикорупційного законодавства такі органи: поліція і прокуратура, органи контролю і аудиту (наприклад Державна служба аудиту), інститут омбудсмена, органи виконавчої влади, комісія з етики і запобігання конфліктові інтересів, спеціалізовані служби із запобігання корупції, які складають 3 групи інституцій відповідно до виконання ними різних функцій:

- 1) багатоцільові органи з правоохоронними повноваженнями;
- 2) спеціалізовані служби з боротьби проти корупції у системі правоохоронних органів;
- 3) інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації [2].

Мар'яна Тривунович, експерт Ради Європи, має інший погляд на аналогічну класифікацію:

1. Запобіжні.
2. Репресивні (правоохоронні).
3. Багатоцільові (наприклад Антикорупційна комісія Гонконгу, створена в 1974 р.).

Особлива увага у європейському досвіді приділяється створенню спеціальних органів по боротьбі з корупцією, тоді як в Україні в ст. 5 Закону "Про засади запобігання і протидії корупції" покладено аналогічні повноваження у першу чергу на Верховну Раду України, Президента, Кабінет Міністрів та органи прокуратури [1]. Наприклад, у ЄС створено досить автономний орган GRECO (англ. The Group of States against Corruption – «Група держав проти корупції»). Але цей орган являє собою об'єднання 49 держав світу, створений з метою удосконалення компетентності її членів у боротьбі з корупцією згідно зі Статутом «GRECO», тобто є міжнародною організацією. Прикладами національних антикорупційних спеціалізованих інституцій у світі є Центральна служба запобігання корупції (Франція), Бюро по розслідуванню випадків корупції (Сінгапур), Національна рада по боротьбі з організованою злочинністю (США). В Україні Національний антикорупційний комітет створено Указом Президента від 26 лютого 2010 р. Також існують органи у складі державних (наприклад при Міністерстві юстиції таким уповноваженим підрозділом є Управління з питань запобігання корупції).

Проаналізувавши антикорупційне законодавство України, можна виділити такі принципи роботи інституцій:

- ✓ Пріоритет превентивних (запобіжних) заходів.
- ✓ Відкритість і прозорість органів влади.
- ✓ Надання органам державної влади інспекційних функцій.
- ✓ Залучення громадських організацій.
- ✓ Виконання моніторингу і оцінки їх діяльності міжнародними організаціями.
- ✓ Держава має забезпечувати їх діяльність фінансово.
- ✓ Верховенства права.

✓ Законності.

✓ Комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів .

Проаналізувавши світовий досвід діяльності спеціалізованих антикорупційних інституцій, дослідники Г. Клеменчич, Я. Стусек, І. Гайка зазначають такі умови ефективної діяльності спеціалізованих антикорупційних органів:

✓ Незалежність і підзвітність.

✓ Юридичний статус (наявність чіткої законодавчої бази, де чітко визначено його компетенцію).

✓ Наявність чітко визначеного місця в інституційній системі з наданням такому органу широкої автономії.

✓ Керівник органу повинен мати високі моральні якості, призначатися кількома політичними силами (наприклад Президентом і Парламентом); строк перебування на його посаді має бути захищеним законом від необґрунтованих звільнень.

✓ Процедура підбору і призначення персоналу повинна відрізнятися прозорістю, об'єктивністю і базуватися на професійних особистих якостях кандидатів.

✓ Фінансова автономність.

✓ Підзвітність і прозорість.

✓ Держава має надати персоналу відповідну професійну підготовку та необхідні для діяльності фінансові ресурси [2].

Отже, ми бачимо, що в цілому Українське антикорупційне законодавство відповідає європейському, але на практиці такі важливі принципи роботи антикорупційних органів, як незалежність (у т.ч. і фінансова), підзвітність і прозорість поки що не втілені. Головною причиною цього, на нашу думку, є те, що в Україні антикорупційний орган не є незалежним, та те, що Президент покладає такі повноваження у першу чергу на владу, яка априорі може бути корупційною, тоді створюється такий парадокс, що унеможливорює ефективність проведення антикорупційної політики у нашій державі.

1. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квітня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17/page2>

2. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції : огляд моделей / Горан Клеменчич, Янек Стусек, Інесса Гайка ; Організація економічного співробітництва і розвитку ; Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf>

3. Тривунович М. Технічний документ щодо моделей антикорупційних органів в Україні, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Technical%20Papers/UPAC/UA/344-UPAC-TP26-Trivunovic-ACB-comments_May2008_Ukr_2Dec09.pdf

4. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки : Указ Президента України від 21 жовтня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011>.